

Аббасов Фаріз,

здобувач ступеня вищої освіти
магістра Навчально-наукового
інституту права та психології
Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник:

Сьох Катерина Ярославівна,

завідувач кафедри конституційного
права Навчально-наукового
інституту права та психології
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
доцент

ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Права людини, які охоплюють усі сфери її життєдіяльності, становлять складне та багатовимірне суспільне явище. Їхнє значення для сучасного суспільства надзвичайно велике й важко переоцінюване. У Конституції України наголошується, що життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність і безпека людини є найвищою соціальною цінністю, що визначає основний принцип державної політики у сфері забезпечення прав і свобод. Держава, своєю чергою, несе відповідальність перед людиною за результати своєї діяльності та визнає забезпечення її прав і свобод одним із своїх головних обов'язків.

Конституція України визначає й гарантує, що держава має спрямовувати свою діяльність на охорону та забезпечення прав і свобод людини, що є її основним обов'язком. У Розділі II «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» закріплено не лише перелік прав і свобод, а й принципи їх реалізації — від базових (природних) до політичних, економічних, соціальних, культурних і екологічних. Наголошується також, що однією з головних цілей розвитку українського суспільства є утвердження та повний захист прав і свобод людини і громадянина та усунення будь-яких перешкод для їх реалізації. Розглядаючи всю систему прав людини, можна стверджувати, що вона є складним і багатоаспектним явищем, оскільки охоплює всі сфери людського життя.

Наразі, у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України 24 лютого 2022 року, в Україні указом Президента України № 64/2022 запроваджено воєнний стан. У зв'язку із запровадженням воєнного стану на певний термін, тимчасово, під час дії воєнного стану, можуть бути обмежені деякі конституційні права та свободи людини та громадянина. Водночас, у статті 64 Конституції України зазначено повний перелік прав і свобод людини і громадянина, які заборонено обмежувати за складних обставин, таких як

воєнний стан. Однак, на права та свободи встановлено певні обмеження, а також зазначено термін, на який вони діють.

Воєнний стану в Україні передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [2].

В умовах воєнного стану можуть запроваджуватися певні обмеження, що стосуються статті 30 Конституції України, яка гарантує недоторканність житла. Зокрема, допускається запровадження військово-квартирної повинності — тобто розміщення військовослужбовців, працівників правоохоронних органів чи евакуйованих осіб у житлових приміщеннях. Крім того, проникнення до житла або іншого володіння особи та проведення там огляду здійснюється відповідно до Порядку перевірки документів, огляду речей, транспортних засобів, багажу, вантажів, службових приміщень і житла громадян під час реалізації заходів правового режиму воєнного стану [3]. Уповноважені особи можуть увійти до житла або іншого володіння без рішення суду лише у невідкладних ситуаціях — коли йдеться про порятунок життя людей чи майна у надзвичайних умовах, безпосереднє переслідування підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення або припинення злочину, що створює загрозу для осіб, які перебувають у приміщенні.

Ще однією статтею, яка обмежується в період військового стану є ст. 34 Конституції України, які гарантують право кожному на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Під час військового стану, підставами для обмеження саме цього права є забезпечення національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам. Однак обмеження цього права не повинно межувати з суцільною забороною, що може призвести до тотальної дезінформації населення, та гарантування права людини на інформацію.

Щодо статті 43 Конституції України, яка гарантує кожному право на працю, що передбачає можливість заробляти на життя діяльністю, яку людина вільно обирає або на яку добровільно погоджується, слід зазначити наявність певних обмежень. Для окремих категорій працездатних громадян, які не задіяні у сферах забезпечення життєдіяльності населення, оборони та не є заброньованими за підприємствами, у період воєнного стану запроваджено трудову повинність. Це регулюється Порядком залучення працездатних осіб до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 13.07.2011 № 753. [4]. А також можуть бути залучені працездатні особи, які досягли 16 років суспільно-корисних робіт, які не мають обмежень за станом здоров'я (безробітні та інші незайняті особи;

працівники функціонуючих в умовах воєнного стану підприємств; особи, зайняті в особистому селянському господарстві; студенти вищих, учні та слухачі професійно-технічних навчальних закладів; особи, які забезпечують себе роботою самостійно).

Також не дивлячись, що у країні воєнний стан у Конституції України, а саме у ч. 2 ст. 64 вказано вичерпний перелік прав і свобод людини та громадянина, які неможна обмежувати ні у який період. До цього переліку належать: рівність конституційних прав і свобод та рівність усіх перед законом; право на громадянство та його зміну; право на життя; право на повагу до гідності; право на свободу та особисту недоторканність; можливість звертатися з індивідуальними чи колективними письмовими заявами та отримувати обґрунтовані відповіді; право на житло; рівні права й обов'язки подружжя у шлюбі та сімейних відносинах; рівність прав дітей незалежно від їх походження чи факту народження в шлюбі або поза ним; право на судовий захист своїх прав і свобод та інші невід'ємні гарантії.

Слід підкреслити, що чітке законодавче визначення підстав і порядку введення заходів правового режиму воєнного стану, а також окреслення меж тимчасового обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, дає громадянам змогу здійснювати контроль за законністю дій військового командування та органів влади під час застосування таких заходів у період воєнного стану.

Також можна стверджувати, що в Україні сформовано належну нормативну базу, яка регулює запровадження та застосування заходів правового режиму воєнного стану з урахуванням встановлених обмежень конституційних прав і свобод людини та громадянина. Проте ця правова основа все ще потребує значного вдосконалення й подальшого розвитку. Передусім важливо усунути прогалини, пов'язані з визначенням відповідальності громадян за порушення заходів воєнного стану, адже їх наявність знижує ефективність реалізації правового режиму.

Таким чином, дійсно Україна та й всі особи, які проживають на її території, незалежно від громадянства, на даний час переживають нелегкі часи. Надзвичайно важливими є внутрішня єдність населення, надійна підтримка від державних органів публічної влади, а також правозахисних національних і міжнародних організацій. Військовий стан, що нині діє в Україні, суттєво ускладнює можливість держави повною мірою гарантувати громадянам їхні права, забезпечувати належні та безпечні умови життя й дотримання соціальних гарантій. У зв'язку з цим виникає потреба у тимчасовому частковому обмеженні окремих прав громадян. Водночас важливо усвідомлювати, що існують права, які є недоторканими за будь-яких обставин. Їх порушення може призвести до застосування тортур, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання, а також до неправомірних посягань на право на життя, свободу думки, совісті й релігії — тобто прав, які не можуть бути обмежені навіть під час воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>.
3. Про затвердження Порядку перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану: постанова Каб. Міністрів України від 29 грудня 2021 року. № 1456. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1456-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення 12.03.2023р.)
4. Про затвердження Порядку залучення працездатних осіб до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану: Постановою Каб. Міністрів України від 13.07.2011. № 753. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/753-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення 12.03.2023 р.).
5. Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 липня 2020 р. № 573//. URL : <https://zakon.rada.gov.ua.573-2020-п>.

Андрєв Андрій Олегович,
здобувач ступеня вищої освіти
магістра Інституту заочного та
дистанційного навчання
Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник:

Кирдан Богдан Васильович
завідувач кафедри цивільного права
та процесу Національної академії
внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне військове вторгнення російської федерації на територію України, розпочате 24 лютого 2022 року, поставило перед державою та її правоохоронними органами безпрецедентні виклики у сфері забезпечення прав і свобод людини. Національна поліція України як центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, опинилася в умовах, що потребують переосмислення традиційних підходів до правоохоронної діяльності.